Tečaj XX. List 32.

NOVICE
gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 6. avgusta 1862.

Poduk *)

zastran pravega gleštanja domače živine zavoljo tega, da ne zbolí in zastran tega, kaj naj storí kmetovavec, kadar mu živina zbolí.

I. Oddelek.

Kako naj se domača živina glešta, da bo prav.

Na skrbnem gleštanju živine je veliko ležeče.

Da se živina bolezni obvarje, se ji mora, kolikor je mogoče, vse privošiti, kar ji tekne, in pa tako, kakor je prav; tù sèm se šteje: čist zrak in toplota, jéd in pijača, prehajanje in snažnost. Kdor na to ne gleda, mu bode živina večkrat zbolela in kmetovavcu ne bo toliko hasnila, kakor sme po pravici od nje upati. Še celó kužnih bolezen, ktere navadno največ živinčet pomoré, bo kmetovavec svojo živino obvaroval, ako jo srkbno zapera in loči, ali bo pa vsaj pripomogel, da se take bolezni dalje ne razširjajo.

Ako kmetovavec svojo živino glešta in ji streže, kakor ji gré, ako ji klaje daje, kakor je prav, ako za njeno snažnost skrbí in dobre hleve ima, bo svojo živino marsikterih bolezen obvaroval, in ubranil bo, da se bolezen ne bo dalje širila, če bo na vse pazil, kar bi mu kakoršno kolj tudi še tako majhno zboljenje razodevati utegnilo; toda skrbeti mora koj za potrebno pomoč.

Življenje živine pod milim nebom in v hlevih.

Pod milim nebom.

Kadar živí živina pod milim nebom, ji tekne sapa in svitloba najbolje, in v tem oziru je vsaj v lepem vremenu najboljši pomoček, da se bolezen obvarje, to, da gré živina na pašo; tukaj je pa treba pomniti, da se kaj rada mrzlo-mokrega zraka navzame živina, ktera je bila dolgo v hlevu zaprta; dobro je tedaj, o vlažnem (mokrem) jesenskem in spomladanskem vremenu domačo živino, kolikor je mogoče, v hlevu imeti. Tudi je menda na nekterih krajih, kakor postavimo, na lužnatih, močvirnih krajih, blizo godíš lanú, na pašnikih, kteri so delj časa pod vodo stali, zrak (luft) s posebno paro zmešan, ktera je zdravju živine škodljiva; živina naj se manj ko je moč v take kraje na pašo goni. Vreme, ktero se naglo premení, je živini na paši veliko bolj škodljivo, kakor uni, ki je v hlevih.

V hlevih.

Ker mora pa živina vsaj pozimi in o hladnih, vlažnih, deževnih dnevih tudi v drugih letnih časih v hlevih ostati, morajo biti hlevi taki, da v njih živini čistega in frišnega zraka ne manjka. Ljudje mislijo, da hlevi posebno v bolj mrzlem letnem času niso dosti topli; zavoljo tega zamašé skrbno vsako luknjo, skozi ktero bi kaj sapice v hlev priti moglo, tako, da je živina prisiljena, sicer v toplem hlevu pa tudi v silno nečistem zraku prebivati. Ni ga tedaj zdravju živine bolj škodljivega prebivanja, kakor v tacih skrbno zapaženih hlevih. Kjer se živina neprenehoma pari, kjer gnoj in scavnica v hlevih ostajata, in tudi zavoljo sopenja živine se zrak tako zlo spridi, da živina dostikrat naglo pogine ali pa da za dolgo časa zbolí.

Prevetrovanje hlevov.

Ako hoče tedaj gospodar svojo živino v hlevu zdravo ohraniti, mora pred vsem drugim čiste sape v hlev pustiti; zavoljo tega pa naj se ne odperajo vrata in okna ob enem, ker taka sapa preveč skoz-nje vleče in živinčeta lahko zbolé, na ktere vleče. Dostikrat se lahko vidi, da v preveč zapaženem hlevu posebno tiste živinčeta rade bolehajo, ktere so najbližeje vrat, ker vselej, kadar se vrata odpró, sapa ravno na-nje puhne; kolikor bolj so potem toplote vajene, toliko bolj jim tudi mraz škoduje.

Da hlevi vedno čistega zraka dobivajo, je najbolje duškov napraviti, skozi ktere more topli nečisti zrak odhajati, skozi druge pa čisti zrak prihajati. Taki duški se narejajo ali kot cevi na stropu ali pa se kot manje luknje med dvema oknama blizo tál na nasprotni strani v steni naredijo. Da bi se zavoljo tega hlevi preveč shladili, se ni treba bati; res je, da naj bodo hlevi topli, kar se dá doseči, če se vrata in okna skrbno zaperajo. Če ima hlev svoje duške, zaperanje vrat in okenj živini ne more škodovati; prevelika toplota v hlevih pa škodje živini že zavoljo tega, ker potem mraz preveč občuti.

Treba je tudi, hleve včasi popolnoma prevetrati, ker skozi duške nečisti zrak vendar ne more popolnoma iz hlevov iti. Ako hoče kdo hleve popolnoma prevetrati, mora vrata in okna odpreti, kadar živine ni v hlevu. Ker je namreč sicer še dobro in zdravju živine tekne, da se živina o dobrem vremenu vsaj par ur pod milim nebom sprehajati more, naj se takrat tudi hlevi prevetrujejo.

Kmetovavec naj se tedaj nikoli preveč ne boji, da bi se živina premrazila in prevetruje naj ji hleve. So gospodarji, kteri se bojé, svojo živino iz toplega hleva na mrzlo pustiti; o navadnih okolišinah imajo prav, posebno če krave v pretoplih hlevih živé. Ako pa kmetovavec tako, kakor je bilo rečeno, skrbi, da hlevi niso pretopli, ne škoduje živini prav nič, da se iz hleva spusti. Al na to večidel nihče ne porajta, ker ima skoraj vsak prevelik strah pred prehladnimi hlevi, dasiravno prehladen hlev gotovo menj škode prizadene živini, kakor pa pretopel in pa še presopáren hlev. Zlasti je v tacih hlevih ovcam zlo nevarno biti, ker rade zbolé; pa tudi konji zlo zlo radi zbolé, če so delj časa v zatuhlih hlevih. Pretopli hlevi so pa posebno zavoljo tega tudi še škodljivi, ker postane živina zlo zlo občutna, in lahko zbolí po prehlajenju, če se primeri, da mora na mraz priti.

Treba je o mrzlem času za čist zrak v hlevih skrbeti; koliko bolj je tega poleti treba, ko večja unanja toplota ne pustí toliko sopara iz hleva? Skrbeti se mora tedaj za to. Najbolj hasnejo mreže ali pa goste smrekove veje čez okna. Marsikdo bi utegnil reči, da tako še bolj škod-

*) Ministersk razglas.

ljiva sapa na živino vleče; temu se lahko v okom pride, da se luknje hleva zapró, ktere so oknom nasproti. Posebno dobro je pa hlev vsaki dan prevetrovati takrat, ko je živina zunaj hleva. (Dal. prih.)

Gospodarske skušnje.

(Kdaj naj se drevesa presajajo?) Večidel vse bukve, kakor tudi veči del sadjorejcov trdi po skušnjah, da je bolje drevesa spomladi presajati kakor pa v jeseni. V poslednjih letih so jeli sadjorejci po raznih nasvetih sadne drevesa v jeseni bolj kakor spomladi presajati. Jez se pa držim svojih skušinj, ki sem jih na Nemškem, v Avstrii in Erdelji zvedil, in trdim, da je bolje drevesa spomladi kakor v jeseni presajati. Da ste obe dôbi za presajanje dobre, ne tajim, al na vreme kraja se mora gledati, kjer je vrt.

Če je v kakem kraji dolgo jasna in suha jesen in dolgo časa dež ne gré, da bi zemljo dobro pomočil in povlažil, ni nikakor dobro, dreves in grmovja v jeseni presajati; drevesca mu bodo komaj ozelenéle, in revno gnale, in sčasoma se mu bodo večidel posušile. Če nastopi na suho jesen rahla in mokra zima, bo še precej dobro opravil; če ima pa zima le nekoliko prav mrzlih dni, gorjé potem jesenskim drevescom. Ob kratkem tedaj rečem: zima pokončá veliko, če vreme ni ugodno, zato je sploh bolje, drevesa zgodaj spomladi presajati; če tudi včasih še spomladi mraz pritisne, ne bo škoda tolika. Ako je pa le mogoče, naj gospodar drevesom, ki jih bo spomladi zasadil, že v jeseni jame skoplje, da zemljo podnebni zrak prav dobro prešine in uplodí.

Za hišne potrebe kaj.

(Čediti srebernino, zlatnino, kuprene in druge stvarí, da so sopet lepo svitle), se najbolj priporoča tako imenovani „parižki prah“ (Pariser Putzpulver“. To svetlílo je sostavljeno iz ene žlice železne rudečine (Eisenroth, geschlämmtes Eisenoxyd) in iz 50 žlic navadne magnezije (kohlensaure Magnesia). To se vse dobro zmeša. Kadar želiš kaj čistiti s tem prahom, pomoči cunjico v žganji ali vodi in potem jo pomoči v omenjeni prah, pa drgni ž njim nečisto stvar in nazadnje jo obriši z mehko kožo. „Gosp. List.“

Natoroznanske rečí.

Veverica.

Malo je žival med glodavci, s kterimi bi se bil človek tako sprijaznil kakor z veverico. Veseli se je otrok kakor odraščen, viditi jo od veje do veje skakljati v zelenem lesu; pa tudi domá v hiši nam je ljub gost. Celó pesnik jo spoštuje; ljuba bila je pesnikom greškim, ljuba je tudi slovanskim. Sosebno jo pogosto nahajamo v národni pesmi.

Opisovati dobro znane živalice skoraj ni treba, vsak jo je gotovo že vidil, vsak jo pozná, akoravno ni zmiraj v taisti obleki; drugačna je njena letna obleka, drugačna zimska, drugačna sopet v južnih, drugačna v severnih krajih. Njo pozná Španjol kakor Grek, njo Sibirjak in Laponec; kajti kjer drevje raste in se širijo lesovi, tamkaj živí tudi veverica. Najdeš jo po vsi Evropi in daleč daleč tjè v Azii. Košate, senčnate, vendar ne prevlažne lesove ravno tako ljubi kot solnčne žarke in mokroto sovraži. Kjer obilo smrekovih in borovih češarkov zorí, tam si napravi veverica svoje stanovanje, eno ali več. Kaj umetno jih včasih sozida, najraje v zapuščenih gnjezdih vraninih. Da jo mokrota ne nadleguje, napravi si tudi streho, pustivši le majhino luknjo na strani.

Veverica je res velika lepota naših gojzdov. Pri lepem vremenu jo ne boš nikdar lene zapazil, vedno se premiče, vedno skače od vrhunca na vrhunec, od veje do veje. Na tla pride le malokdaj, steče do bližnjega drevesa in po tem zopet v vrh. Veverico bi smeli imenovati „opico naših gojzdov“; njeno priljudno veselo gibanje nadomestuje nam popolnoma uno. Res malo je žival zmiraj tako živih, urnih, ročnih; že po tleh tako urno teče, da tudi najurnišemu psu težko stane doteči jo; še bolj pa pokaže svojo ročnost plezaje po drevesih. Neverjetno naglo se zažene po deblu, tudi po najgladkejem, zaderaje dolge ojstre krempeljce v skorjo in prijemši se z vsemi štirimi nogami na enkrat. Navadno pleza brez prenehanja do vrha, teče od tod po kaki dolgi veji in se zažene na kako bližnje drevo, 12—14 čevljev deleč. Nikoli ji ne spodletí, nikoli ne pade. Posebno ji pri tem pomaga nje gosto porašeni in dolgi rep.

Veverica navadno zmiraj krme išče; živi se s sadjem (pri kterem pa le peške pojé), z mnogovrstnimi semeni, z brstjem, semenom smrekovim in borovim in z drugimi rečmi. Kaj lepo jo je viditi, kadar ji kak lešnik ali češarek v pest pride. Vsede se na zadnji bedri, prime s prednima češarek, ter urno ga krog in krog vrtè peresčik za peresčkom z ojstrimi zobci odjeda, dokler do jedra ne pride. Kaj rada ima veverica tudi jajčica, ktere s ptičjih gnjezd pobera; pa še celó ptičev samih se včasih loti. Od te strani nam je škodljivka. Grenke zerna so ji strupene; malo grenkih mandeljnovih zrn ji je zadosti, da pogine.

Vedno vesela živalica pa ne skrbí samo za vsakdanjo jéd; ona si, kakor umen gospodar, tudi za slabe čase, za čase nevihte in sile jedí nabira in hranuje. Nanaša jo skupaj v votline in razpoke drevesne, pod korenine, grmovje ali kamnje, v prazne gnjezda ali na druge kraje. Ako nastane deževno vreme, pobegnejo veverice vsaka v svoje gnjezdo, ali se jih pa več v enega stisne; tukaj skrčene čepijo in pričakujejo milejega časa, vratica varno zamašivše, da mokrota do njih ne more. Ako le dolgo ne preneha deževati, posili jih glad varne gnjezda popustiti in hrane si poiskati. Najprve pridejo na vrsto dupline, v kterih je hrana za zimo nakopičena. Veverci je grdo jesensko vreme kaj pogubljivo; za zimo hranjeno jéd namreč je primorana pojesti, in ko potem huda zima nastane, strada revica; veliko hramov, polnih nabrane hrane, sneg zamede, druge pozabi; tako revica strada in strada, da zadnjič gladú pogine. Najbolj se pozimi godí živečim med bukovjem in hrastovjem, te v sili še najložeje hrane dobijo.

Parijo se veverice prvikrat mesca sušca. Pri tem pa se unamejo včasih kaj hudi boji. Za eno babico leta in se bojuje po osem ali še več samcov; premagavcu se ona udá. Štiri tedne po tem vrže v mehkem gnjezdicu po tri do sedem mladičev; slepi so še prvih devet dni. Najraje ima mladiče v kaki drevesni votlini, ako pa čuti, da jo kak sovražnik zalezuje, prenese mladiče v drugo votlino, včasih daleč proč. Ko so mlade odvajene in nekoliko dorastejo, jim starka še nekaj časa hrane donaša, potem pa jih popolnoma lastni osodi prepusti. Nekaj dni mladiči veselo skakljaje in igraje skupaj ostanejo, potem pa se po lesu razkropijo; starka se koj vdrugič pari. Mesca rožnika ima že večidel druge mladiče, pa navadno manj kakor prvikrat.

Naša živalica je pa tudi posebno čedna in snažna. Če je v miru, se vedno liže in snaži; ravno tako čedna kot živalica sama so tudi njene gnjezda. Zato jo imajo nekteri kaj radi v hiši. Najprej se privadijo take, ki se na pol doraščene z gnjezda vzamejo in z mlekom in kruhom krmijo. Čudno je, da tudi nektere mačke rade mlade veverice dojijo. Kaj lepo je viditi staro mačko, kako boža in liže mlade živalice, in kako veselo veverice po ptuji materi kobacajo.

V mladosti so vse veverice kaj vesele, kratkočasne in nikako škodljive živali, privadijo se človeka, ga ljubijo in pritečejo na besedo, ko pa se postarajo, postanejo tudi najkrotkejše čmerne, polne muh in grizeče. Sploh se veverci ne sme dopustiti, da bi prosta po sobi letala, ker vse ovoha, premeče, obgrize. Najbolj je shranjena v prostorni kletki,

ktera pa mora znotraj s plehom obita biti, če je lesena, jo ojstri zobje veverčni kmalo prevrtajo.

Največi sovražnik veverici je žlahna kuna. Lesici le malokdaj v kremplje pride, tudi sivemu jastrobu in sovi navadno lahko peté odnese, drugači je pa z žlahno kuno. Ta grozoviti njeni sovražnik ravno tako dobro in urno pleza, kot veverica sama, sledi ji po deblih in vejah, po tleh in še celó v votline gré za njo. Kako strahovito pred njo beží preplašena veverica! skoči od vrhunca na vrhunec — kuna tudi, se zažene od veje na vejo — kuna gré za njo; zdaj ste obe na enem in istem vrhu, že se nam zdi, da je revna veverica zgubljena, da že sovražniku med zobmí trepetá — kar se veverica z najvišega vrha dalječ po zraku zažene, vse štiri noge od sebe moleče pade zdrava na tlá in jo na vso moč po tleh proč pobriše, da si varnišega zavetja poišče. Tega sicer kuna ne more storiti, ali vendar ji mnogokrat revna veverica v pest pride. Veliko veča nevarnost pa žuga mladičem, ki včasih še ljudem, sosebno urnim dečkom, v roke pridejo.

Veverci sovražnik je pa tudi človek, ne toliko v naših kakor v severnih krajih, kjer jih na tisuče polovijo, da dobijo lepe cenjene kožice. Najlepše veverične kožice pridejo iz Sibirije. Tudi dlako iz repov porabijo za dobre šopke (penzeljne); prav okusno je tudi nje lepo belo meso.

Nekdaj so mesu veveričnemu in možganom čudovitne močí pripisovali; v nekterih krajih imajo še sedaj prazno vero, da možgani veverični, sožgani in v prah stolčeni, so dobro zdravilo za bolne konje.

Škodujejo veverice le tam, kjer jih je sila veliko, s tem namreč, da sadje obtrgujejo in obgrizujejo brstje; vendar ta škoda ni nikoli sila velika. A. Zup.

Šolske rečí.

Šole ljubljanske so se končale pretekli četrtek. Povedale bojo „Novice“ o šolskih letošnjih zadevah to in uno, kar so zvedile ali kar jim bo ta ali uni za javnost izročil.

Danes začnemo z ogovorom, s kterim se je v imenu gimnazijskih učencov ob daritvi šolskih daril poslovil od letošnjega šolskega leta prvak 8. razreda, občecenjeni gospod Umek (Okiški). Da ni čudo, da so pričujoči vsi, mladi in stari, kterim srce bíje za domovino, močno ginjeni bili po krasnem govoru njegovem in da so mu živahni slava-klici doneli od vseh straní bolj kakor je morebiti marsikomu ljubo bilo, jim bo kazal govor sam, ki se je tako-le glasil:

Slovó od ljubljanske gimnazije.

Spisal in govoril A. Umek.

Kakor prikazni v naravi, tako so različni dnevi v človeškem življenji. Pridejo pa tudi trenutki, kteri nam srca bolj ginejo, kakor navadne vsakdanje dogodbe, prešinejo nas srečno ali nesrečno, žalostno ali veselo.

Nas, predragi mladenči! razgrevajo danes iskrice sladke radosti, ker slovesno in zmagovito sklepamo šolsko leto, ki se je z neznansko hitrostjo h koncu nagnilo. Preobilno zares mora biti naše veselje, ko se spominjamo dokaj trudapolnih ur, sedaj že srečno minulih. Čim več premaganih težav, tim viša radost, najviša tedaj tistim, kteri s šolskim letom sklepajo tudi dolgoletno vrsto gimnazijskega učenja. — Ker je meni zročena častna naloga, da pri današnji svečanosti govorim vpričo visoke gospode in slavnega zbora, naj se mi prijazno dovoli, da slovo jemaje od blagovitega ustava, ki je nas, dragi součenci! dobrotljivo in ljubeznjivo gojil do zadnjega leta, nekoliko pogledam na pot, ktero smo sedaj dokončali, potem pa omenim imenitne naloge, ktero nam daja prihodnost. Vidili bomo, kako velik in velićasten je vzrok, da se radujemo gledé minulega časa, ter da ponosno in srčno stopamo na pot, ki se nam ravno odpira!

Bili smo popotniki, dragi součenci! Sijala nam je rumena zarja prve mladosti, kar se zbudí v nas hrepenenje, in šli smo po širokem svetu, toda ne po daljnih deželah, ne po nevarnem morji, ampak hodili smo od leta do leta po učilišču, po varnem in blagovitem modriškem zavetji. Pa vendar smo gledali v krasni tej panorami neizmerno veličastvo; skozi čisto steklo lepih znanstev so odgrinjali nam se čudeži neskončnega stvarjenja.

Vidili smo čudovito bogastvo v naravi, kar ga obsega naša zemlja, gledali nebeške zvezde v neizmerni velikosti in razvitje človeškega roda od zibeli njegove sèm do današnjega dneva. Doneli so nam slavospevi trojanskih junakov, nabirali smo cvetlice po vrtu helenskem, in dosegale nas so vonjave od cvetja, kar je pognalo ga med bojnim hrumom rimljanskim.

Pa bolj kot zlato zvezdišče, bolj kot svitlo solnce, razgrevala nas je premodrost in vsemogočnost Stvarnikova. Kakor smo gledali zvezde v neizmerni velikosti, tako smo v veroznanskem nauku mnogo jasniše spoznavali trojedinega Boga veličastne lastnosti, kterim nima ne čas ne večnost prilike.

Od slavnega tega potovanja ostalo nam je mnogo podob najviše lepote na vedrem dušnem obzorji, mogočno povzdigajo mlade nam srca, ki se topijo v presladki radosti. Pa kakor v svitlem solncu gledamo tudi tamne meglene pege, tako se med preobilno naše veselje mešajo tudi britki občutki. Ločite se od dragih součencov, končati najblažje veselice, to je grenko in srcu težavno. Toda srčnost veljá, premili tovarši! Nova srčnost navdá mornarja, ko zagleda južni križ jadraje v tuje dežele. Pogum tedaj naj srca podžiga tudi nam, ker stopamo pod novo obnebje više — možate veljave.

Radovedni smo gledali slavo dušne omike pri raznih narodih, oživela je davno že na južni, večerni strani. Kar nas iz zamišljenosti predramijo znani domači glasovi: Kakor bi Eho se spet prebudila iz trdega kamna, stopi k nam devica rajske lepote, ter z ljubeznjivim in sladkim nasmehom roko podá — Vila slovenska in reče: „Stoletja že čakam rešenja, ne zanemarjaj me dalje, bistra mladina! Poglej, široke so moje planjave, al malo je cvetja, urno na delo, da pride lepša spomlad!“

Glejte, dragi součenci! to je nova pot, po kteri imamo vprihodnje hoditi, pot neutrudljive delavnosti za domovino. Slovenska domovina nas je gojila do sedaj, njene so blage besede mečile nam srca, na njej smo iz dečkov zrastli mladenči. Pa zopet nas vabi v varno in mirno svoje zavetje; pogum tedaj, le brž se njej izročimo, njena sreča bo naša sreča, njena radost naša radost in njena slava naša slava!

Solnce pa, ktero nam mora na novi tej poti svetiti, je čista, stanovitna ljubezen, ktera se vkljub vsem viharjem ne dá pogasiti, marveč vstane gorka in močna na veke. Kar bomo mi sadili in sejali, to bo polival Gospod, nebeški blagoslov bo rosíl na pokrajne slovenske; tega si smemo svesti biti, ako bomo pošteno in možko ravnali. — Zato sedaj, ko zapuščamo učilišče, ne moremo lepšega sklepa storiti, kakor da obljubimo, da bomo zvesti in vredni sinovi svete cerkve, države avstrijanske in domovine slovenske. Upam, da ni nobenega med nami, kteri ne bi storil slovesne te obljube. Storimo tako, in Slava bo zopet slovela ter resnično živela v blagostanji naše zemlje, krasna in košata bo lipa slovenska in radosten narod pod njenim zavetjem! In ker je lastno človeku, da si prizadevlje stanoviten spomin ohraniti si na zemlji, povem vam, da s pravo domorodnostjo se doseže slavna neumrljivost. Dokler bo živel narod slovenski, živele bojo tudi imena mož domoljubnih; ž njimi bomo živeli tudi mi, ako jih vredno posnemamo. Tedaj srčno na delo, krepko nam bijejo srca, trudu pa venca ne bode manjkalo. Zato bo na veke veljalo nam geslo: Kri in blago za vero, cesarja in domovino!

Svesti si tako veličastnega poklica stopimo radostni

na novo pot, ter večno zvesti ostanemo premili nam domovini. Ljubili jo bomo, naj ostanemo v njenem krilu, ali naj nas pripelje osoda na tuje, slovenska zemlja in slovenskega naroda jezik bode nam vedno najdražji zaklad!

S tem velikodušnim sklepom tedaj se poslovimo od preblagih let, ktere smo preživeli v slavnem učilišču bele Ljubljane. Zlati ta čas nam ostane kot sladek spomin na prijetne dneve mladostne zarje, gledali ga bomo kakor zvezdni bliš na nebu, kteri se kaže še dolgo potem, ko zvezda sama že davno zgine v nevidne daljave. Spominu sladkost bo čas, Vi pa, prečastiti gospodje učeniki! bote mu žarna bliščoba. S težkim srcom jemljemo danes slovó od Vas, preblagi gospodje! ker Vi ste se trudili za nas z ljubeznjivim potrpljenjem do zadnjega dneva, Vi ste darovali vse ure trudapolnega poklica naši sreči, ter nam razgrinjali krasni razgled na večletni poti. Za tolikanj blago djanje bomo Vam večno hvaležni, k slovesu pa kličemo globoko iz hvale vročega srca: Neumrljiva Vam hvala, Bog Vas obvaruj!

Najvišo hvalo in slavo pa dajamo Tebi, dobrotljivi Bog! ki si nas ljubeznjivo vodil po blagi poti svete previdnosti svoje. Pri Tebi je zmaga in mir, Ti ljudstva povzdigaš do slave; ponižno Te prosimo, vodi nas milostljivo po poti, ktero bomo hodili, do sreče in pravega blagostanja!

Hvala presrčna tudi Tebi, veličastni junaški vladar! ki poleg neizmernih vladarskih skrbí velikodušno pospešaš omiko in vede. Bog Ti dodeli modrost, da osrečiš zročene ti narode, da bo Avstrija, čudo Božje v Evropi, slovela tudi vprihodnje in vedno slavila pravičnega in vernega cesarja Franca Jožefa I.!

Zahvala zadnjič vsem tistim, kteri so počastili današnjo svečanost, visokim cerkvenim in deželskim gospodom, iskrenim prijatlom šolske mladine.

Sedaj pa še zadnjo besedo v slovó:

Obvaruj Bog vas, ljubeznjive leta,
Mladostne zarje mili rajski kras;
Pomladi vaše cvet mi sad obeta,
Ki nezvenljiv ostane večni čas.
Obvaruj Bog vas, blagovitost vaša
Naj srečo, radost vedno mi donaša!

Ostani zdrava mi, Ljubljana bela,
Slovenske domovine krasni bliš,
Ki v varnem si zavetji me imela;
Želim ti, kar si blagega želiš,
Naj radostni glasovi ti donijo,
In sreče zvezde jasno ti gorijo!

Vi griči, trate s cvetjem nasajene,
Ob mestu ravno polje krog in krog,
Stezice, v prostih urah zaželjene,
Tud vam veljá: Obvaruj zdaj vas Bog!
Na vek naj vam rosí nebeška mana,
Da srečna v sredi vaši bo Ljubljana!

In vi tovarši, zdravi! — Radovali
Smo skupaj se v ljubezni mnogo let.
Dan sije, zginil jutra svit je zali,
Pogumni se razidemo med svet.
Iz srca kličem vam med sjajnim krogom:
Hodite radostni in srečni, z Bogom! —

Jezikoslovni pomenki.

Še nekaj o imenih slovenskih krajev.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

T's ni korenika, ampak: tisk (staroslov. tisk, ne: tъisk, tudi ne: tъsk); v besedi: stisnem izpada: **k**, primeri: prasnem. Samoglasnika: **i**, kadar stojí namestu nekdanjega: **и**, ne moremo vikšati na: **u**, ampak samo na: **é (ь)**, oj, Mikl. lautl. 136. 137.; če pa stoji namestu nekdanjega: **ъi**, vikšamo ga na: u, av, morda tudi na: ov, Mikl. lautl. 145.; zato se iz korenike: tisk nikakor ne dobí: tuš.

Gospod pisatelj našteva dalje: „korenika: str, strniti = stran, štrena, šterk, strina, strok, struna.“

Gosp. pisateljevo koreniko: str, kakoršno si on misli, moramo najprvo poslati v faltendorf, kjer uže mirno počivajo: gn, hn in pog. — Iz korenike: tr (brechen, reiben) imamo glagol I. vrste: tr-e-m, tar-e-m, glagol II. vrste: o-tr-no-ti nam. od-tr-no-ti (licht putzen, prav za prav: vom brennenden stoffe etwas abbrechen, abzwicken), glagol V. vrste: o-tir-a-ti (abwischen, trocknen), Krel, Metelko 138.; po Dolenskem je: tirača, otirača (handtuch). Poleg prave oblike je pa jezik v V. vrsti naredil tudi napečno: otrinjati (licht putzen), ne iz korenike: tr, ampak naravnost iz II. vrste: otrnoti, kakor bi na pr. namestu: pripogibati kdo rekel: pripognjati, zato ker je v II. vrsti: pripognem. Organski bi mogla rasti oblika: otrinjati samo iz korenike: trn. Morda je zato osnoval govor neorgansko naredbo: otrinjati, ker bi jo rad bil ločil od glagola: otirati; ali pa, kar je še mnogo resnici podobnejše, ker več ni čutil, kaj prav za prav poménja korenika v glagolu: otrnoti; potlej se je v tej nevednosti naredilo še: strnoti, strinjati (vereinigen) itd.. Pisateljev glagol: strniti nima tedaj korenike: str, ampak: tr. Da se jezik sam časi res tako zmoti, ko mu zgine izpred očí ali pravi pomen stare korenike, ali pa tudi sama korenika, imamo več dokazov; tako na pr. pri glagolu: trohnéti (modern) ne iščímo korenike: trohn ali: trhn; skončni: **n** je prišel iz II. v III. vrsto; korenika je: trh, iz ktere potlej: troha, strhel obraz (eingefallenes gesicht, dolensk.) itd.; oblika: trohnéti je tedaj neorganska namestu prave: trohnoti. Napek smo dalje naredili iz korenike: grt, ktera ima v II. vrsti: ogrnem nam. ogrtnem (kakor. vrnem nam. vrtnem), glagol V. vrste: ogrinjati, kjer bi se bilo nadjati oblike: ogračati, kakor: vračati iz: vrt, in res pre Istranci še govoré: ogračati. — Korenike: str tedaj nima jezik dosti in malo ne? Gotovo jo ima, toda take ne, kakoršno si misli gosp. pisatelj, ali da povemo drugače: toliko besed ni tako pognala, kolikor in kakor se zdi njemu. Koreniko: str vidimo čisto v: str-n, pro-str-e-m; povikšano v: prostor, za-stor, stra-n, morda tudi v: stri-na (strsl. strъi-nja), stru-na; beseda: strok bi utegnola stati na koreniki: strek, beseda: štrena je ptuja, kakor tudi: šterk, če ima gosp. pisatelj pred očmí nemški: strick; ali morda mu je v mislih: štrk (storch Murko) starosl. strъkъ?

Dalje pravi gosp. pisatelj: „brs tedaj dvojno ali trojno koreniko v sebi zapopade: brs, brd in brc: da se tako loči od enojniši korenike: br; od prve pride: brsniti, brst, brusiti, brcati *(brdzati)*; ravno tako tudi: brdo, brada, broditi, brod etc.; od druge pa: brati, briti itd. Gosp. pisavec (t. j., jaz) ne vé, da se **s** večkrat spreminja v **d** ali tudi v **c** in nasproti.“

Gospod pisavec vé, da tukaj nimamo ne dvojne, ne trojne, ampak šest raznih korenik: brs, brd, brk, br, bri, bred; podobne so si edino v tem, da imajo v začetku zvezana glasnika: **b** in **r**. — Iz korenike: brs je naredil jezik: brs-no-ti, bris-a-ti, brus itd.; iz korenike: brd je: brd-o, brs-t, brad-a itd.; iz kor.: brk imamo: brk-no-ti, brk-a-ti poleg: brc-a-ti itd., primeri: stég-no-ti, stég-a-ti poleg: stéz-a-ti; dvig-no-ti, dvig-a-ti poleg: po-dviz-a-ti; poklék-no-ti, kléc-a-ti; jék, jéc-a-ti itd.; iz kor.: bri (strsl. bri) je: bri-je-m, bri-v-ec itd.; iz kor.: bred (bred-e-m ich watte) imamo po glasovem zvikšavanji: brod, brod-i-ti, kakor: nos-i-m iz: nese-m; voz (wagen), voz-i-m iz: vez-e-m (veho); plot iz: plet-e-m itd. Korenike: brc tedaj nima slovenščina; — v faltendorf! Da gospod pisatelju ni dovolj znano, kaj so korenike, vidimo tudi iz tega, ker jim pri-

števa samostalnika: mreža, duplo. *) Res, da se časi v istem jeziku na videz kažejo dvojne korenike enega pomena, tako na pr. v starej slovenščini: kri in: krъi (decken); tr in: trъi (reiben); nud in: nжd (nöthigen); bъi in: bжd (sein); v novej slovenščini: šiv in: ši (nähen); živ in: ži (leben); sp in: su (schütten). Tù se ne utegnem v daljše premišljevanje teh korenik pogrezati; opominjam le, kar lehko vsak vidi sam, da gosp. pisateljeve dvojne korenike niso tem čisto nič podobne. — V besedi se korenika prikaže ali nepremenjena, in sicer ali s priteklino, ali brez nje: vid (gesicht), rast (wachstum), pad-ec (fall), brd-o (hügel) iz korenik: vid, rast, pad, brd; ali se pa korenika v besedi vikša, ter zopet ali ima priteklino, ali je pa nima: loj, po-krov, roj, rov (der graben), po-voj, slav-a, plav-ati, cvét iz kor.: li (starsl. li giessen), kri (strsl. krъi decken, iz: kri nemogoče narediti: krov), ri (strsl. ri drängen), ri (strsl. rъi wühlen), vi (strsl. vi winden), slu, plu, cvt (strsl. cvьt blühen). Pred priteklino se po jezikovih zakonih časi preminjajo soglasniki: griž-a, pas-t (falle), brs-t, brc-a-ti, drz-ati (nagen), straž-a iz: griz, pad, brd, brk, drg (drg-no-ti), strég (stréž-em). Besede so naposled narejene prvotno (primär): brd-o, ali neprvotno (secundär): noš-a iz: nos-i, in to iz: nes. Hitimo dalje: soglasnik: **d** se ne preminja v: **c**, srbsko: gospocki stojí nam. gospodski, torej **c** nam. ds; tudi se **c** v: **d** ne preminja; naš **c** ni dvojen soglasnik (doppel-konsonant), kakor je grški ζ, ki se je glasil skoraj ko: ds, Curtius griech. schulgram. 4.; pisateljeva oblika: brdzati, ktera bi imela biti prelaz iz korenike: brd na brc, nima torej zopet čisto nič podstave; pošljimo še le to v faltendorf! Tudi pri nas vemo, da se preminjata **d** in **t** v: **s**, in sicer pred: **t** in **l**: pasti, plesti, daste, most, čislo, gosli namestu: padti, pletti, dadte, mott, čitlo, godli; celó gorenske oblike: gospos, désca so nam znane. Se pa li v našem narečji preminja tudi: **s** v **d**? Ne, kolikor je meni znano. Staroslovenski obliki: vladь (haar) vlasъ (haar) — če stojiti na tej podlagi? — ne ometati mojih besed, ker sti samo staroslovenski, in ker bi dokazati bilo treba, da je vlasъ prvotna. (Kon. prih.)

Ozir po slovanskem svetu.

Srbija.

Zemlja in národ srbski.

Popisal dr. Ivan Podliščekov v Topčideru.

(Dalje.)

Srbi so sploh velike rasti, ravni ko sveča, ponosne in brze hoje, junaškega, nekoliko začrnelega lica, bistrih očí in dolzih brk, ktere Srbin za puško in hanžarom najbolj čisla in glajšta, zmirom jih s prsti nateguje in ponosno suče. Srbov male postave skoraj ni; pokvék in pritlikovcov med njimi ne vidiš.

Vladanje srbske kneževine se še zmirom ravnava po zastarelem ustavu od leta 1838. Po tem ustavu so na Srbskem tri oblasti: ena oblast zakone daje, druga zakone izvršuje, tretja je sodbena oblast.

Zakone daje knez s svojim sovetom. — Zakone izvršuje tudi knez s posredstvom peterih popečiteljstev, ktere so se letos mesca aprila v ministerstva prekrstile. Pravijo, da bojo še več ministrov naredili. Dozdaj jih je bilo samo pet: minister notranjega dela, pravosodja, dnarstva, zunanjega dela in minister nauka. — Sodbeno oblast izvršujejo dotične sodnije.

Največe oblasti (nadležateljstva) so v Srbii: sovet in pet ministerstev.

Po okrožijah so okrožne oblasti (načalničestva okružna). Po srezih so srezke oblasti, ki so okrožnim oblastim podložne. Mesto Beligrad ima svoje nezavisno upraviteljstvo, ktero ni okrožni oblasti okrožja beligradskega podložno.

Sodbeno oblast ima v rokah viša sodnija (veliki sud), ki v dva odseka spada in v Belemgradu svoj sedež ima. Mesto Beligrad ima tudi svojo trgovsko sodbo, ktera uravnuje zaprede in pravde med ptujci in domačini.

Vsaka vas (selo) ima svojega župana, ki se „kmet“ imenuje. Dvoje do troje sel spada pod eno občino, ki imajo svojega „obštinskega kmeta“ (občinskega župana) in svojo občinsko sodbo (obštinski sud) in svojo občinsko šolo. Vsaki kanton ali „srez“ ima svojega kapitana in svojo srezko sodbo — „srezki sud“.

Beligrad je glavno mesto; široko in dolgo je in kaj lepo stojí na širokem polotoku, to je, na pobrežji naše bistre tukaj velikanske Save in široke Donave; dan na dan veče prihaja, se širi in daljša naprej in naprej po deželi proti jugu in izhodu, posebno proti Topčideru, kteremu je že skoraj bliže kakor Ljubljana Šiški; v proteku let se bota ta dva lepa kraja gotovo zedinila; dostihmal pa bo vendar še precej vode memo Belegagrada v črno morje zbobnelo.

V Belemgradu je kakih 22.000 stanovnikov, namreč: kristjanov kakih 17.000, judov 1800, turkov 3000 in ciganov 200. Izvan tega je še srbske vojske (armade) v Belemgradu kakih 2000 mož, turške pa kakih 2000 mož. Zdaj je srbske vojske v Belemgradu kakih 12.000 mož, samih lepih staroupiscov in lepe redovne vojske. Res! prebivavcov je za sila razprostrano in veliko mesto kaj malo; hiše so še precej redke in skoraj pri vsaki hiši so lepi vrti in vinogradi, ki se bojo počasi gotovo z hišami napolnili.

Beligrad je sedež srbskega kneza, srbskega metropolita, vélike srbske sodnije „vélikog suda“ in sedež vseh konzulov vélikih evropejskih vlad. V Belemgradu čepí in čibuk puha tudi sultanov namestnik, turški paša, kteremu so Turki cele Srbije podložni, izvan Turkov v Kladovi in v Adakali, kteri imajo svoje poglavarje. Turki imajo v Belemgradu tudi svoj turški sovet, svoje ože in derviše in 11 lepih cerkva „mošej ali žamij.“ Judje in ciganje spadajo pod oblast srbsko, ptujci spadamo vsak pod svojega konzula. Judje imajo v Belemgradu svojo šolo in bolnišnico, svoje tri sinagoge in svojega „hahama“. Kakošna žival je to? ne vem. Ciganje beligradski so deloma vere pravoslavne, deloma muhamedanske, večidel pa so vere ciganske in namesti cerkvá imajo svoje kovačnice in mehove.

Beligrad je imel do zdaj samo dve cerkvi pravoslavnih kristjanov (starovercov); lepa glavna cerkev je cerkev sv. Mihaela, ki je še le kakih 30 let stara. Lani so začeli na topčiderski cesti še eno (tretjo) cerkev zidati, ki je kaj lepa. Pred kakimi 30 leti niso kristjani v Belemgradu nobene cerkve imeli, častili so svojega Boga skrivaj. Katoliški kristjani imamo svojo malo kapelico v srbskem mestu, v hiši avstrijanskega konsula. Kapelica je posvečena svetemu Jožefu in je dobila svojo dragoceno opravo od kneginje srbske Julijane, žene sedanjega kneza Mihaela Obrenoviča III. Mlada kneginja je plemenitega in slavnega rodú grofov Hunijadov, je katoliške vere in je podarila katoliški kapelici krasne darila. Katoliški kristjani imamo samo to kapelico v Belemgradu, in dva duhovna tudi v Belemgradu, namreč fajmoštra iz Vojvodine srbske in kaplana iz Hrvatske; to je vse, kar katoličani v Srbii imajo. Luterani tudi imajo v Belemgradu lepo malo cerkvico, šolo in svojo cerkveno občino.

V Belemgradu je srbska liceja, gimnazija, seminišče, vojniška akademija, trgovska šola, grška šola, štiri grške

---

*) Korenika v besedi: dup-lo ne kaže samo votline pri drévji, ampak votlino sploh; pogledi Mikl. lex. 1862, 181.; torej ni treba, da bi „bili“ naši očetje „kratkovidni bili“, ko so narejali ime: Duplje iz tiste korenike, ktera je v besedi: duplo (hohler baum), Pi.

šole s 13 razredi, dosti ženskih šol in dosti privatnih šol za možko in žensko mladino, srbsko čitalište (čitavnica), mnogo knjigotiskarnic, mnogo bolnišnic itd. V Belemgradu izhaja več časopisov, med njimi je najimenitniši „Vidov dan“.

Beligrad se deli v tri kampe; eden stojí za drugim:

Prvi: Grad, to je, turška trdnjava, prav na koncu polotoka; za gradom stojí proti jugu velika trata, ki se po turško „kalimedan“ imenuje in je sprehajališče beligradske gospôde; trata je dober puškomet široka in se razprostira po širokem polotoku od Save do Donave.

Drugi: Za imenovano trato se razprostira tudi od Donave do Save lepo in veliko turško mesto.

Tretji: Za turškim mestom so razvaline nekdanjih turških šanc, ktere so Srbi ponoči 15. junija vzeli, iz njih Turke spodili in na mesto nastavljene topove zajeli. Za temi šancami stojí in se razprostira kakor turško mesto od Donave do Save po širokem polotoku lepo in kaj veliko srbsko mesto.

Povedati moram naprej, da savski breg je strm in precej visok; donavski breg je bolj zložen in bolj razprostran, in da na savskem bregu tudi turškega mesta so sami kristijani; na donavskem bregu pa je grozna zblod ljudí: Turkov, Srbov, Čehov, Švabov, Arnavtov, Judov, Ciganov, Grkov, Jermenov itd. (Dal. prih.)

Domače pesmi.

* *Mičnih slovenskih zdravic* 3. zvezek, zložil Juri Fleišman, je ravnokar prišel na svitlo pri Jan. Giontini-tu v Ljubljani. Obsega sledeče pesmi Fleišmanove: „Ilirija oživljena“, „Bleški zvonovi“, „Nezvesti“, „Vinski hram“, „Planšar“, „Kaj morem jez zato?“ „Godec pod lipo“ in pa „Spomin“ J. Tomaževicov. Med temi pesmami so nektere za samospev, nektere tudi za četverospev postavljene. Vse Fleišmanove so čisto nove, in tako dobijo prijatli veselega petja spet prijetnega gradiva za se in za vesele družbice dovelj. J. Fleišmanovo ime je že samo po sebi zadosti porok, da so napevi lepi, mični in domači; v tem zvezku si je pa tudi besede izbral od mož, kteri imajo dober glas in med kterimi nahajamo tudi našega Vojteha Kurnika. In tako bo tudi ta — tretji — zvezek gotovo radostno sprejeman romal po svetu. Cena mu je 40 nov. kr.

Dopisi.

Iz Maribora 4. avg. Včeraj je obhajala čitavnica mariborska obletnico svojega obstoja. Bil je slovesen dan — dan poln veselja na vsakoršno stran. Namen teh vrstic ni na drobno popisovati krasne te národne svečanosti, ki se je, ker Slovenec vsako reč rad z Bogom začenja, začela z veliko sv. mašo in končala z zanimivo besedo v veliki dvorani, ki so jo za ta dan najeli; le samo to hočemo danes povedati, da od bližnih in daljnih krajev in tudi iz predrage nam Hrvaške se je snidla tolika množica, da se nihče ni nadjal tako obilega števila domoljubnih gostov (bilo jih je gotovo čez 600), med kterimi smo s posebnim veseljem šteli nad 100 poštenih gospodarjev in gospodin in med njimi tudi našega vrlega govornika gospodarja Bizjaka iz Teharjev. Gospod predsednik z odborniki čitavnice mariborske imeli so truda veliko, vrediti vse tako izvrstno, da enoglasna jim je bila hvala. In oj! kako židane pa poštene volje je bilo vse! Pa še več, — skupščina je danes gledé tega, kar se je tikama nje godilo, spet očitno kazala, kako miroljubna duša je Slovenec. In tako končamo te vrstice; vemo, da bojo vzbudile radovednost pri častitih bravcih današnjega lista, ki niso bili pričujoči, pa bi radi bolj natanko zvedili, kaj in kako je bilo. Naj potrpijo do prihodnje srede. Obljubljen je „Novicam“ obširniši popis te narodne veselice, ktera je — v veliko radost našo — tudi gospodom iz Hrvaškega globoko v srce segla in bode v živem spominu ostala vsem deležnikom in deležnicam svojim.

Iz Trbovlj 31. julija. H. — Včeraj se je pri nas grozovita nesreča pripetila. Opoldan pelja hlapon od postaje v Hrastnik-u 6 praznih vozov, ki premog vozijo po stranski železnici nazaj k jamam, kjer premog lomijo. Bog sam vé, kaj je bilo krivo? Ko na visoki most pripeljajo, skoči hlapon s ceste čez most, in dobí pod sebe pridnega moža, vrlega očeta čvetero malih otročičev, Jožefa Kordon-a, in ga na drobno zmečka. Vodja hlapona je sicer še živ, toda hudo ranjen in nevarno bolan; dva druga voznika sta nekoliko obtolčena s strahom srečno smrti odšla.

Iz okolice tominske 24. julija. (*Tomin — prijetno prebivališče za poletje*). Sonce hudo pripeka, poletna vročina navpik smodí, žarjava soparica po mestih močno pritiska, nježnim devojkam mile lica pari in mlado kri jim po žilah kalí. Umakne se kdor more morivni zračnini! Zapustite za čas mestne zidove in pridite na deželo, kjer dívotni logi, senčne livade, hladni potoki in bistri studenci obilno mikavnega zavetja pred gorečimi poletnimi žari na ponudbo imajo. Pa kam se hočete podati? — V Tomin pridite! tukaj je kaj prijetno prebivališče za poleti.

Ako se hoče mestni gospôdi kak kraj za poletno stanovanje priporočevati, resnično smé se Tomin nasvetovati. Že zavolj svoje romantične lege na vtoku hladne Tominke v bistro Sočo, kjer se rodovitno polje na podnožji visocih planin razprostira, ima trg Tomin kaj posebno ugodnost za poletje. Priljudno obraščena gora, ki se matematični prizmi podobna poleg trga kviško kopiči, in glavo ji venčajo slavne razvaline nekdanjega grada „na kozlovem robu“, kjer so v starodavnih časih oglejski patriarhi poleti stanovali, in še v letu 1509 mesca avgusta Benečani krepko se avstrijanskemu vojvodu Brunsviku branili, ponudi brhki gospôdi kaj razveseljivne sprehajališča, daje prijatlom staroznanstva obilno predmeta in ogledovavcom narave odprè kaj obširne obzore. In ako bi se komu zljubilo na tem sprehajališču mleka spod krave piti ali pa zdaj storjene siratke, naj se oglasi v Zatolminu pri prvi hiši, in snažna gospodinja mu bo z veseljem postregla, še prosila ga bo, naj dovoli, da mu smé zaželjeno pijačo jutri po svoji okrogloličnì hčerki na dom poslati. Morebiti je kdo zmed naših gostov prijatel klasikov? naj gré v Tominsko — eno uro hodá; ondi bo našel podzemeljsko dupo, ki se zove „Danteva jama“; tukaj je imenovani pesnik v 14. stoletju prvikrat sprožil besede: „Per me si va alla città dolente“, in zložil imenitno pesem o peklu. Če pa koga veselí po skalovji plezati, naj korači čez Tominko in visoko v hribih bo našel neko ozidje, kojemu pravijo „turške šance“. Ustmeno izročilo pripoveduje, da leta 1479 so bili divji turki do tominskega grada prihruli in se na unem hribu okopljali; od ondi so v grad streljali, dokler so jim naši hribovci čez pečine na glavo prišli, jih z zasipov sterali in s tominskih dobrav spodili; roparske čete so jo odtod na Belec proti Koroškemu udarile.

Al kaj to pišem! saj mestna gospôda in posebno brhke gospodične na deželi druzega ne iščejo, kakor le ugodnega stanovanja, lepe postrežbe, vesele družbe, kratkočasne zabave in deželnih pohôdov. Tomin jim utegne tudi v teh rečéh zadostiti. Čeravno je naš trg le majhen, vendar imamo v gostivnicah ali pa v zasebnih hišah sobic zadosti za prebivališče nam zaželjnih gostov. In kar se postrežbe tiče, mi ni treba besedice ziniti; kajti naše gostoljubje in priljudnost ste občno znane. Naša čitavnica je slehernemu odprta; tuka dobiš časnikov slovanskih, nemških in laških, kolikor ti jej drago; tudi večernih zabav smeš biti deležnik. Našim pevcom „Hej Slovenija“ tako soglasno teče, da se iz čitavnice po vsem trgu razmeva, in marsikterega kora po mestnih gledišči se nič ne vstrašijo. Tudi dunajskih glasovirov nam ne manjka in imamo mož, ki jih prav mojstrsko pritiskati znajo. Naši govorniki in zabajavavne be-

sednice se tako dobro zastopijo na deklamacijo, da bi se jim lahko dovolilo „alla Fenice“ na oder stopiti. Naše strelišče sloví že od nekdaj, in dobro došel, kdor hoče ondi na tarčo poskusiti, ima li še trdno roko in pravomerno okó. — Naši mladi uradniki in neoženjeni odvjetniki so kaj priljudni gospodje, kteri z veseljem pozdravljajo vesele družbe. Naši tržanje in mile tržanke pa delajo čast olikanemu devetnajstemu veku. (Kon. prih.)

Iz okolice kočevskega okraja. X — Razgovarjal sem se že večkrat z našimi po svetu potujočimi Kočevarji, ki so zeló obžalovali, da se v njih ljudskih učilnicah slovenski jezik kakor drug deželni jezik ne podučava, ker jim to zanemarjenje mnogo zavér v kupčii napravlja. Prisiljeni so zarad tega svoje otroke drugam v šolo pošiljati, ker domá za to sposobnih učenikov nimajo, dasiravno za to pripravnih zadosti že učeniške službe čaka. Pa imajo tudi prav! Gredó na Česko, Moravsko, Poljsko, Rusko, Slovaško, Ogersko, Srbsko, Hrvaško, Lužnico in po Slovenskem, kjer jim je slovanskega jezika treba. V Nemčii — pravijo — imajo že tako zadost pretkanih ljudí, in vsi se ne zamoremo v jednem kraji preživiti; na doljnih krajih Avstrije in proti Rusovskemu pa se odperajo železnice in obetajo zadosti zaslužka. Zakaj se toraj poštenim Kočevarjem zarad nečimernosti učeniške ta poštena želja ne izpolnuje? Morda niso naše šolske knjige tako lepo za Nemca kakor za Slovenca uredjene? Ali morda kočevska glavna šola nima med štirimi učeniki treh slovenskemu jeziku sposobnih, in ako jeden ni, ali ni volja g. vodja to važno delo prevzeti? Ali se bo zarad jednega samega učenika dobri stvari protivilo? — Prevdarite to na vse straní dobro! Danas ali jutri, ko bodo začele slovenske gimnazije bolje po natorni poti postopati, bo treba nižemu razredu še zmiraj slovenskega učnega jezika in nemškega le kot nastavljenega. Ali se bo zarad dveh Kočevarjev, ki se nista slovenski pravilno učila, morala cela šola na protinaravno pot vrniti? Pa taisto veljá tudi za kmetiške kočevske šole. Razun nemških učivnih predmetov naj se na nemški podlagi ustanovi knjiga, ki jih bo djansko (za kupčijo) slovenščine vadila. Nasproti pa bi se moglo ravno to storiti za slovenske kmetiške šole z enim učenikom, ki zarad pohiševanja nemščine želé in ki na nobeno vižo ne zamorejo uspešno delovati po bukvah glavnih šol v obziru nemškega jezika. Kočevske kmetiške šole imajo tudi povsod za to sposobne ljudí, ako ni učenik, so pa kaplanje in fajmoštri, ki gotovo blagor svojim dušam želé!

Iz okolice blejškega jezera na Gorenskem 30. julija. ** Tihotni naš kraj se oživlja poslednje dni čedalje bolj; že vabi „zemeljski raj“ čedalje več gostov v okolico našo iz mnozih krajev; al prava „saison“ se začne še le mesca avgusta in okoli velikega Šmarna doseže svoj „kulminationspunkt“. 16. avgusta pričakujemo kakor vsako leto tako tudi letos ljubih prijatlov iz vseh krajev mile naše domovine, in še se veseli spominjajo, kako lepo je bilo v tem času lani, ko so domoljubi svoj shod poslavili s tem, da so z obilimi darovi se spomnili akademije jugoslovanske. Kdor pride letos k nam, bo najdel še vse pri starem; nič se ne sliši še, da bi se kakošna priprava delala za to, kar bi olišpalo okolico jezera bolj kakor jo lišpajo še tako krasne poslopja — to je, prijetna pot, z košatim drevjem zasajena poleg jezera krog in krog. To bi bil zal pas, s kterim bi se okinčala niksa jezerska, in shodišče bi bil vsem gostom, ki sedaj tukaj ločeni eden od druzega živijo, da se še ne poznajo ne. Ali ne bo nobeden sprožil začetka te naprave?

Iz Kranja 30. julija. ✡ — Naše nove gimnazijske poslopje je že tako dodelano, da o vseh Svetih bomo že imeli vse 4 razrede (klase) spodnje gimnazije. Da si lože pomagamo, so nam dovolili presvitli cesar, da sme mesto do 3000 gld. dnarja na pósodo vzeti. Toliko ga ne bomo potrebovali, ker so dobrotljivi domoljubi darovali menda še čez 1500 gold., k čemur so „Novice“ tudi pošteno pomagale; al 2000 gold. se bo vzelo pri ljubljanski hranilnici na pósodo in ji zato zastavila obligacija zemljišne odveze za 3600 gold., ki jo ima naš mestni šolski zaklad; mestni župan g. Loker, ki si za napravo gimnazije s gosp. katehetom Globočnikom hvalevredno prizadeva, je že dobil zagotovilo, da bo hranilnica ljubljanska posodila 2000 gold. Bivši gimnazijski vodja g. Konschegg se bo spet za profesorja v Ljubljano preselil. Ko bomo imeli 4 nove šole, bo saj nekoliko živejše v našem mesticu; sedaj smo precej zaspanci; naša „kazina“ životari, da človek ne vé, čmu da dnar plačuje, ker le v kavarnici zunaj mesta se shajajo večidel naši mestjani; še pevske družbice nimamo, da bi nam včasih dolgi čas s domačimi pesmami kratila; tako smo zapuščeni v vsem. Ako beremo od druzih krajev in celó od majhnega Tomina, kako prijetno jim čitavnice delajo življenje, se nam pač sline cedijo po tej prijetnosti; al — mi plačujemo za kazino, pa sedimo raji pri Pua-tu, in le Sava in Kokra nam šumljate domače glase. Čitavnica čje si!

Iz Ljubljane. Šole so se pri nas pretekli teden večidel končale; le kmetijska in živinozdravilska še ne, ktere se končate še le mesca septembra. „Novice“ se bojo po navadi ozrle na preteklo šolsko leto in pod nadpisom „šolske reči“ iz letnikov (programov) povedale to in uno. Mestni naš župan g. Ambrož je letos, kakor smo slišali, obiskaval vse tukajšne ljudske šole in prav zadovoljin bil s tem, kar je vidil in slišal; veselilo ga je, da čedalje bolj se skazuje pravica domačemu jeziku in tako nauk pospešuje. „Triesterčni“ dopisnik sicer potem, kar je pri očitni delitvi gimnazijskih daril vidil in slišal, solze pretaka ter tako piše, kakor da bi že kljenkalo „nemški“ ljubljanski gimnazii; in zakaj? — zato ker je Slovenec z izvrstnim slovenskim govorom nemški in latinski govor tako „in den Hintergrund“ potisnil, da ju skor še slišati ni bilo. Slovenščina ni več tisto okorno dete, kakor ga si nekteri nevedni ljudje mislijo ali za česar ga delajo protivniki naši, — krepek mladeneč je, ki ga, kamor le pride, sprejemajo s zasluženo slavo. Ko so nemški in latinski govor izdelovali profesorji, ni bilo tega treba pri slovenskem: učenec sam ga je naredil in govoril — čeravno je slovenščini po vsi gimnazii bilo le po dvoje pohlevnih ur na teden dovoljenih. Namesto tedaj, da bi „Triesterčni“ dopisnik solze pretakal, bi se, ako je pošten mož, še le veseliti mogel, da se domači naš jezik tako vrlo obnaša iz lastne moči! — Kakor slišimo, utegneta vstrična (paralelna) 3. in 4. gimnazijska razreda v Ljubljani nehati, zato ker imajo Dolenci svojo celo gimnazijo v Novem mestu in Gorenci bojo prihodnje leto imeli že celo spodnjo gimnazijo v Kranji. Starišem je tako veliko polajšano, da svoje fante imajo bliže v šolah, ktere so ravno tako dobre kakor ljubljanske. — Slišali smo tudi, da za prihodnje šolsko leto ostane še začasni ravnatelj (vodja) ljubljanske gimnazije gosp. prof. dr. Mitteis, in da za ravnatelja realke morebiti pride g. dr. Branković, Slovenec iz Štajarskega, sedaj profesor više realke v Brni.

— Kdo pride za deželnega poglavarja, se celó nič verljivega ne sliši; uganja se veliko, ne vé pa nič. Da nam pride mož ustavnega duha in ki more z narodom našim sam govoriti, to so želje, ki so skozi in skozi pravične. Ali se nam bojo spolnile?

— Gosp. dr. Toman-a pričakujemo te dni domú, ker državni zbor praznuje do 15. septembra.

— Gosp. dr. Klun, naš rojak, ki je sedaj mnogospoštovan profesor v kupčijski akademii na Dunaji, bi, kakor slišimo (gotovega še nič ne vemo) se ne odrekel poslanstvu v krajnski deželni zbor, ako bi ga svoji rojaki, ki ga za moža bistre glave in zgovorne besede poznajo, namesto rajnega deželnega poglavarja g. dr. Ulepiča izvolili v Trebnem za zastopnika dežele, ktero dobro pozna in potrebe njene.

— Te dni se je povsod govorilo o hrodjih (kostnjakih) 5 človeških trupel, ki so jih pri popravljanju Jelenove hiše poleg bolnišnice naše našli na dvorišču zakopane. Ker ni bilo na tem mestu nikoli pokopališče, ima radovednost dovolj gradiva uganjati, kako so ti smrtni koši le-sem prišli in kako dolgo utegnejo tù zakopani biti, o kteri poslednji zadevi zamore le zdravniška preiskava po primeri kaj reči.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. *(Iz državnega zbora).* Čeravno zbornica poslancov, v kteri polovica ljudstev avstrijanskih ni zastopana, po ustavni postavi nima oblasti presojati stroške in dohodke cele avstrijanske države, in tudi to, s česa se je upravičevalo to podvzetje za letošnje leto, nikakor ne veljá za prihodnje leto, kakor je dr. Tašek dokazal, je večina poslancov se vendar udala zahtevam ministerstva in v seji 28. p. m. sklenila, da hoče v pretres vzeti stroške in dohodke za leto 1863, ter je v ta namen izvolila 24 poslancov, kteri bojo po ministerstvu izdelani stroškovnik (budget) za leto 1863 v presojo vzeli in ga potem celemu zboru v pretres podali. Marsikaj čudnega se je slišalo o teh debatah; tako, na priliko, je marski dr. Ryger se strašno hudoval o tistih, ki odbijajo pretres stroškovnika za leto 1863 ter med drugim z debelim glasom rekel, da taki „razrušujejo Avstrijo!“ (radovedni smo: ali bo Ryger z y več pomagal Avstrii, kadar bo treba, ali pa Rieger z ie?), — da njemu ni mar za posamne dežele, ampak za celo državo (kakor da bi država bila brez dežel?) in več takega — priprostega. Gospodje ministri niso pri tej priliki nič govorili; svesti so bili, da imajo večino za-se. Ker pa je delo obširno, ki ga je zbornica s tem prevzela, in ker so poslanci po 16mesečnih sejah že zlo trudni, so sklenili raziti se za 6 tednov in še le 15. septembra se sopet sniti ter dokončati stroškovnik za leto 1862, v kterem davkovske zadeve še zdaj niso dognane, in pa lotiti se potem pretresa dohodkov in stroškov za leto 1863. Kadaj po takem odlogu in po tako obširnem novem delu, ki ga ima še državni zbor rešiti, se bojo začeli deželni zbori, ki po ustavi imajo vsako leto se sniti, nobena živa duša ne vé in to toliko manj, ker se še nič ne kaže, da se zdatne priprave delajo za sklic deželnih zborov na Ogerskem, Erdeljskem in Hrvaškem. O predlogih za druge deželne zbore pripravlja ministerstvo marsikaj in, kakor se sliši, je res, da si je državni minister za presojo srenjske postave iz vsake dežele izvolil dva državna poslanca, kterim je izročil osnovo v naprejno presojo; tako za krajnsko deželo dr. Tomanu in dr. žl. Wurzbach-u. — Iz poslednjih sej državnega zbora imamo omeniti med drugim le to, da je zbornica zavrgla predlog ministerstva, po kterim se bi imela cena kuhinske soli za 1 gold. nov. dn. pri centu povikšati. Minister dnarstva je sicer rekel, da to povišanje ima le za nekoliko časa trpeti, dokler je država v hudih dnarnih stiskah; če pa zbor povišanja cene solí ne dovoli, se morajo drugi davki povikšati; al zbornica je enoglasno zavrgla ministrov predlog. Sol že tako donaša državni kasi lepe dohodke vsako leto; letos je njeni čisti dobiček pri soli 32 milijonov in 638.800 gold. po odbitih tistih 6,909.500 gld., ki jih stroški za napravljanje solí itd. znašajo. Nobena država na celem svetu nima toliko solí kakor Avstrija, pa nikjer ni tako draga kakor pri nas, je rekel škof Litvinović, in poslanec Stamm je dostavil, da na Angležkem veljá cent solí pol goldinarja, v Sicilii celó le 12 krajc. Ako se sol podraži, trpí po tem revno ljudstvo najbolj in več kakor bogatín, kteri nima na vsak krajcar tako gledati kakor siromak. Dalje je tožil tudi zoper dragino živinske solí, ktera overa, da se v našem cesarstvu živinoreja še ni tako povzdignila, da bi mogla s svojim domačim mesom rediti svoje ljudí; v poslednjih 4 letih je 25 milijonov gold. srebernega dnarja šlo za živino iz našega cesarstva v ptuje dežele! Da pod tem tudi obrtnijstvo in kupčija z usnjem, lojem itd. trpí, je očitno. Živina v našem cesarstvu bi vsako leto potrebovala 4 milijone in 340.000 centov solí — po gotovih zapisnikih pa je je dobila le 96.000 centov. Da pri takih okoljšinah si živinoreja ne more pomagati na bolje, je očitno, — krivo tega pa je predraga živinska sol.

— V Simeringu blizo Dunaja je bil 28. dne p. m. velik strah; v nekem cesarskem lesenem magacinu na planem so imeli 30 centov smodnika (strelnega prahú) in 15 centov strelne pavole. Kako se je ta zaloga vžgala, se ne vé; kakor da bi bilo trešilo, se zemlja ponoči ob dveh celó v daljni okolici strese, hišam okna stare, več oseb s postelj vrže itd. Najhuje pa je zadelo vojaka, ki je poleg magazina na straži stal; razdjalo mu je truplo na več kosov.

Hrvaško. Iz Zagreba 30. julija se piše „Wanderer-u“, da po celi deželi hrvatski se naberajo zdaj milodare za Črnogorce; gosposke sicer niso službeno teh naber dovolile, prepoveduje jih pa tudi nobeden ne. Govorilo se je sicer, da vladi ni ljubo to; al to ni res, ker tudi žena dvornega kancelarja Mažuraniča je dodala svoj donesek; svetli škof Štrossmajer je daroval 400 cekinov. V obče je vse nadušeno za Črnogorce, ki se tako junaško branijo sili turški, in če bi smeli, bi gotovo mnogi Hrvatje jim šli z orožjem v roci na pomoč.

— „Gosp. Listu“ se piše iz Slavonije, da toliko Božjega blagoslova najstarejši ljudje ne pomnijo, kolikor ga je letošnje leto deželi doneslo. Slavonija je letos mali raj zemeljski. „I mi v Zagrebu — pravi dalje — osjećamo ljetošnju rodovitost. Tako se je ovih danah (24. julija) 40 do 50 krušakah za 5 novčićah na pijaci prodavalo, — toga čudesa nismo vidjeli od godine 1848.“

— Iz Siska smo zvedili, da pšenična cena ne bo dosti padla.

Česko. Iz Prage. C. k. deželna nadsodnija je zlo poojstrila kazen, v ktero je nedavno deželna sodnija vrednika „Narod. Novin“ obsodila; namesti 5 mescov ječe mu je odločila 10 mescov in namesti 1000 gold. v dnarjih 3000 gold. Celo deželo je po pravici osupnila ta sodba; se vé, da se bo dr. Gréger pritožil do najviše sodniške in ovržne oblasti na Dunaj.

— V „Narod. Listih“ dr. Čupr, znani narodni odpadnik, razglaša v dolgem spisu kesanje in pokoro nad odpadom svojim. Ali je vseskozi poštena narodna stranka ravno vesela takega spokorjenca, ne rečejo „Narod. Listi“ nič, ki so molčé sprejele Čuprov preklic v svoj list.

Laško. Kam jo meri Garibaldi s svojimi pripravami za vojsko, je še zmiraj zastavica, ki jo uganja celi svet. Ni davnej, kar je vse mislilo, da meri na Rim; zdaj se spet trdi, da ne, in govori se, da skozi Grško misli udariti na Turško; pa nobeden nič pravega ne vé. 1. dné t. m. so ga v Mesini pričakovali; v njegovo kerdelo vdinjani vrejo v Korleone. Slišalo se je tudi, da je amerikanska ladija pripeljala orožja v Palermo, kjer je bil zadnji čas Garibaldi.

Turško. Zadnje dni je turški vojskovodja Omer paša spet toliko laží po svetu poslal, da so se celó taki prestrašili, ki so popolnoma prepričani, da junaških Črnogorcov ne bo premagal omamljeni Omer. Al kmali se je slišalo spet, da vsa zmaga turška je obstala v tem, da so 24. dne p. m. bili Turki pri Zagaracu in Garacu tako strašno tepeni, da so leteli do Spuža in okoli 2000 mrtvih in tudi toliko ranjenih na bojišču popustili. „Wanderer“, kteri najhitreje in resnične novice o turško-črnogorskem boji donaša, pravi, da ta dan so Črnogorci spet pokazali svoje junaštvo, ki ga nima para, in da po tem se more soditi, kakošen bode konec turški vojski.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**